

Wprowadzenie

W kolejnej monografii wydawanej w ramach serii książek Centrum Badań nad Teatrem Muzycznym UAM podjęta została interdyscyplinarna refleksja nad operą, literaturą, filmem, muzyką i obrazem, powiązana ze sztuką teatru muzycznego i jego kulturowymi kontekstami. Tym razem autorzy kolejnych rozdziałów punktem odniesienia uczynili dzieła, w których dochodzi do różnego typu transpozycji operowych stylów, zarówno w sztuce wcześniejszych epok, jak i w zjawiskach kultury współczesnej: w poezji, powieści, teledysku, filmie, teatrze tańca, muzyce popularnej.

Pojęciową kotwicę dla poruszanych zagadnień stanowiły przy tym tradycyjne kategorie estetyczne – *stylu i dzieła* (stylów opery, dzieła w kulturze). Zostały one odczytane w dwojakim ujęciu: (1) ze względu na specyfikę gatunkowo-formalną i poszczególne składowe dramatyczne, muzyczne, teatralne, literackie, decydujące o fenomenie opery jako inspiracji artystycznej, jak również (2) jako wszelkiego rodzaju *signum* operowej sztuki i jej tematów zapisanych w różnorodnych formach kultury. Takie rozumienie tych terminów pozwoliło na poszukiwanie swoistego paradygmatu „operowości” w dziełach wielu dziedzin sztuki, otwartych na uniwersalny przekaz i nowatorskie ideowe, kulturowe i estetyczne odczytania.

Pojęcie transpozycji ze względu na prymarny tutaj operowy kontekst – powiązane w nowej humanistyce z obszarem badań intermedialnych – odczytywaliśmy równocześnie jako fachowy termin z obszaru rzemiosła i sztuki muzycznej. Wówczas ukierunkowywało ono naszą refleksję na te artystyczne dokonania, które w procesie twórczym cechowały się formalnym i ideowym zakotwiczeniem w swym pierwotnym, wyjściowym materiale. Nie był on jednak przy tym jedynie pretekstem – czy wręcz balastem – dla nowej ekspresji artystycznej, ale ważnym, często prymarnym, składnikiem formy i przesłania.

Autorów kolejnych rozdziałów interesowały zatem ujęcia, analizy i interpretacje takich dzieł, w których – obok nowatorstwa i chęci wyrazu

przez artystów własnych treści – uwzględniono zachowanie pamięci kontekstu, z którego wywodził się materiał podlegający transpozycji. W trzy-nastu studiach i szkicach przedstawiono różnorodne efekty procesów twórczych zrealizowanych przez kompozytorów, librecistów, poetów, pisarzy, reżyserów. W ramach tych działań świadomość historycznej i formalno-artystycznej przynależności wyjściowego oryginału, a więc motywu, tematu, idei, stylu, wątku, formy, całego dzieła, stanowiła zawsze nieodzowny element procesu *transpositio*.

Warto przypomnieć, że rezultaty takich procesów uobecniają i uaktualniają w kulturze i sztuce, a wraz z nimi także w refleksji humanistycznej, doświadczenie żywotności tradycji, sztuki pamięci, które uruchamia zarazem hermeneutyczny proces stapiania się horyzontów ideowych, artystycznych, estetycznych. Potwierdza się zarazem wielopoziomowe symboliczne i alegoryczne zakorzenienie takich dzieł w przeszłości i teraźniejszości, we wciąż żywotnym wspólnym nurcie sztuki dawnych epok i czasów współczesnych. Jesteśmy przekonane, że właśnie w obszarze refleksji poświęconej sztuce teatru operowego warto upomnieć się o taką perspektywę.

Katarzyna Lisiecka i Dobrochna Ratajczakowa

Wydanie niniejszego tomu przypada na jubileusz 80 urodzin Pani Profesor Dobrochny Ratajczakowej. Pragniemy, by książka o operowych transpozycjach była pamiątką tego jubileuszu. Pośród licznych pasji i fascynacji naukowych Pani Profesor od wielu lat znajdują się zagadnienia dotyczące żywotności i siły oddziaływania teatru operowego na kulturę i sztukę. Rozważania o operze Dobrochny Ratajczakowej wciąż inspirują nowe pokolenia badaczy zainteresowanych przepływem artystycznych zjawisk. W imieniu Auterek i Autorów, wdzięcznych Przyjaciół i Uczniów składamy naszej Drogiej Jubilatce najlepsze życzenia urodzinowe.

Katarzyna Lisiecka